

«Skal vi snakke om det?»

Jente- og guttegruppe om kropp, seksualitet og omskjæring er et undervisnings-tilbud utviklet av skolehelsetjenesten ved Sogn videregående skole.

Av Kristine Hartvedt,
Helsesøster på Kuben vgs,
avdeling Morellbakken

Bakgrunn for gruppeundervisningen var at en mannlig lærer i en av skolens norskopplæringsklasser tok kontakt i 2006. Han ønsket hjelp til puberteten – og seksualundervisningen for jentene i klassen, fordi han opplevde det vanskelig selv å undervise i disse temaene. Kropp og seksuell helse er et tema mange opplever som privat og som de ikke er vant til å prate med andre om. I den aktuelle norskopplæringsklassen kom mange av jentene fra land hvor omskjæring av jenter har høy utbredelse. Skolehelsetjenesten har kunnskap om og erfaring med å snakke med elever om sensitive temaer og i å ha seksualundervisning. Vi ble derfor enige om å gi jentene og guttene i disse klassene et undervisningstilbud med fokus på kropp, puberteten og seksualitet, og som knyttet disse temaene opp mot omskjæring.

I regjeringens handlingsplan mot kjønnslemlestelse (1) er det spesifikke tiltak rettet mot kunnskapsheving i skolehelsetjenesten, blant lærere

og ikke minst blant elever. Det forventes at skolen tar opp temaer knyttet til omskjæring, samt at forebyggende arbeid skal foregå i barnehage, grunnskole og videregående opplæring. Det ble derfor en naturlig del av undervisningen å snakke om omskjæring også.

Stovner bydel arbeidet den gangen i OK-prosjektet med kvinnegrupper og kurset jevnlig helsesøstre i erfaringene fra arbeidet. Undervisningsmanual (2) fra OK-prosjektet ble et nyttig verktøy for å komme i gang med undervisningen på Sogn.

Den første gruppeundervisningen bidro til et ønske om å fortsette arbeidet. Jentene var kunnskapshungrige om alle tema, men ønsket spesielt å lære mer om omskjæring. De kom fra ulike verdensdeler, men de fleste kom fra steder hvor det er vanlig at jenter blir omskåret. Som helsesøster var jeg komfortabel med å snakke med elever om tema som kropp, seksualitet og forplantning, men å snakke om omskjæring var nytt for meg. Jeg merket min egen usikkerhet i forhold til hvordan jeg skulle ta opp temaet med elevene.

Jentene fulgte godt med, de hadde mange spørsmål og de ville ikke ha pauser. Stemningen i rommet var til å ta og føle på da vi snakket om omskjæring, men jeg opplevde hele tiden at dette var noe de ønsket å høre mer om. Det ble en blanding av stillhet, undring, ettertenksomhet, tristhet men også latter og glede.

Vi møttes en gang til med repetering fra sist og fortsatte med tema omskjæring og ulike kultursyn. Mottakelsen fra jentene da jeg kom til klassen var varm, og denne gangen var det lettere for alle

Nyttig på nett

- Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress har laget en nettside med nyttig informasjon om Kjønnsllestelse. Det er linker til brosjyrer, brev, handlingsplaner, lover, film med mer. www.nkvt.no/tema/Sider/Kjonnsllestelse.aspx
- Veiviser om kjønnslemlestelse: Jente- og guttegrupper om kropp, seksualitet og omskjæring. Helseundervisning for elever med bakgrunn fra land som praktiserer omskjæring av jenter. www.nkvt.no/sites/Veiviser-KL/SiteCollectionDocuments/GruppeundervisningSogn.pdf

UNDERVISNING: Elever som kommer fra land hvor omskjæring praktiseres, får undervisning om kropp, seksualitet og omskjæring ved Sogn videregående skole i Oslo. Jordmor Suad Abdi Farah er en av foreleserne. Foto: Privat.

å snakke om omskjæring. Jentene var svært kunnskapshungrige, og de overbeviste meg om at denne kunnskapen ønsket de.

Videre implementering av gruppene

Sogn videregående skole har mellom 12–17 norskopplæringsklasser. Mange av elevene har bodd i Norge i mindre enn et år og har lite skolegang fra hjemland, mens andre har fullført videregående skole. Med god støtte fra rektor og lærerne ble det naturlig å fortsette det påbegynte gruppetilbudet.

Fylkesmannen i Oslo utlyste midler til arbeid mot kjønnslemlestelse, og i samarbeid med leder for helsestasjon og skolehelsetjenesten ble det søkt midler som vi fikk tildelt årlig fra 2007. Denne tilskuddsordningen er nå fra 2013 lagt til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI), og gis kun til private organisasjoner. Vi har derfor ikke fått tilskudd til å fortsette arbeidet i år.

Fra januar 2010 startet vi et samarbeid med Suad Abdi Farah. Hun er utdannet jordmor og arbeider ved Regionsenteret for Vold og Traumatisk Stress (RVTS). Hun er selv født i Somalia og har mye kunnskap om omskjæring. Hun var derfor en positiv og viktig ressurs da hun sa ja til å bli med å undervise om omskjæring og komplikasjonene. Det var en sterk opplevelse å se hvordan jentene mottok budskapet fra en som selv er en del av tradisjonen og deres egen kultur. Vi har hele tiden opplevd tillit fra jentene i gruppene, men her kom det en person som virkelig fikk innpass.

Under arbeidet kom det også en henvendelse fra Mona-Iren Hauge, forsker og psykolog fra Nasjo-

nalt Kunnskapsenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Hun ønsket å intervju jenter og gutter som kom fra land hvor omskjæring praktiseres. Hun fikk tilbud om å være med for å se hvordan gruppene fungerte, men hun ønsket mer, og ble en naturlig deltaker i alle gruppene det påfølgende året. Vi fikk sammen skrevet en veiviser om gruppeopplegget (3). Samarbeidet med Suad Abdi Farah og Mona-Iren Hauge bidro til å videreutvikle gruppene.

Jente- og guttegrupper

Skolehelsetjenesten ved Sogn videregående skole har nå i flere år hatt tilbud om gruppeundervisning

«Stemningen i rommet var til å ta og føle på da vi snakket om omskjæring.»

til elever fra områder hvor omskjæring praktiseres. Guttene har etter hvert fått samme tilbud, og elevene deles inn i jente og guttegrupper og møtes en gang i uken over fire uker. Det er tett samarbeid med en koordinerende lærer for å planlegge tidspunkt. Minoritetsrådgiverne på skolen er også med på deler av gruppeopplegget. Vi skriver opp alle mobilnummer til elevene på første gruppemøte og sender dem direkte påminnelse om neste gruppe. Elevene kommer fra forskjellige klasser, og vi bruker et fast grupperom. Saaad er fortsatt med på mange av gruppetreffene. Tolk er med hver gang.

Et mål med samtalegruppene er å øke kunnskapen om kropp, helse, seksualitet og fødsel knyttet opp mot omskjæring og ulike kulturer for både gutter og jenter. Det er basert på dialog og refleksjon med elevene, og vi snakker om retten til å ta egne valg. Alle som er med i gruppene får tilbud om å kontakte skolehelsetjenesten og minoritetsrådgiver i etterkant hvis de har behov for det, og mange benytter den muligheten med ulike type spørsmål.

De siste tre år har vi hatt et avsluttende felles-treff med gutter og jenter sammen, etter ønske fra en jentegruppe.

Det har vært spennende å være med å utvikle dette arbeidet som nå har pågått i snart sju år. Små endringer og justeringer underveis har vært naturlig, men den grunnleggende tanken om at elevene skal få kunnskap til å kunne ta egne valg har hele tiden vært sentral.

Erfaringer

Det er alltid spennende å starte opp en ny gruppe. Stemningen på første jentetreff kan være ofte være litt avventende i starten, men allerede på neste møte kommer de smilende tilbake. Ikke sjelden dukker det opp nye jenter som har hørt om gruppene av klassevenninner og som ønsker å være med. Flere gutter og jenter ønsker å være med en runde til.

Det tar ikke lang tid før de bidrar med spørsmål og tanker: Fører infibulering til at jenter får sterkere mennsmerter? Kan man velge å gradvis åpne seg

«Kvinner har plager og komplikasjoner de i liten grad snakker med andre om.»

litt om gangen? Når er det lurt å gjøre det? Er det straffbart å være omskåret i Norge? Gruppene gir også rom for uenighet og diskusjon. En jente sa en gang «Hos meg har de bare fjernet litt, og det skal jeg gjøre med min datter også». Da våknet gruppen, og en ivrig diskusjon startet med argumenter mot omskjæring.

Guttegruppene er ofte mer konkrete og direkte med en gang. De spør ofte om hva omskjæring er før vi begynner gjennomgangen. Kunnskapen guttene har om kvinnelig omskjæring er varierende. De har mange spørsmål «Er det bedre å åpne en jente før man har sex?», «Kommer jenter seksuelt?». En

gutt fortalte at han var gift, men han kom ikke inn i konen sin, «Hva kan jeg gjøre?». En gutt sa etter undervisningen om omskjæring, «Stakkars damer, hvorfor finnes den tradisjonen?»

Flere besøker skolehelsetjenesten

Studier viser at mange omskårne kvinner i liten grad tar initiativ til å snakke med lege om inngrepet (3). Det er ikke sjelden at kvinner som er omskåret har helsemessige konsekvenser som følge av inngrepet (4). Dette betyr at mange jenter og kvinner har plager og komplikasjoner de i liten grad snakker med andre om, og det gjør at behovet for kunnskap blant dem som er utsatt for inngrepet er stort.

Vår erfaring ved skolehelsetjenesten er at mange av jentene kommer til oss med ulike problemer etter at de har deltatt i gruppene. Mange av problemstillingene er relatert til omskjæring og komplikasjoner, og noen har spørsmål om åpnende operasjon. Guttene og jentene får kjennskap til skolehelsetjenesten, og det kan se ut til at terskelen blir lavere for å be om annen hjelp også. Høsten 2009 gjennomførte vi ikke gruppene på grunn av svineinflensa epidemien. Da var det en merkbart reduksjon av elever som kom med spørsmål om omskjæring.

Eksempler på spørsmål de kommer til skolehelsetjenesten med: «Jeg vet at jeg er omskåret, men jeg var tre år og husker ikke, kan jeg være sydd igjen?», En kom tilbake til skolehelsetjenesten etter tre år, hun var da gravid med sitt andre barn. Jeg sa da hun kom: «Deg har jeg sett før» og hun svarte: «Ja, jeg var med i en jentegruppe for tre år siden». Jeg: «Å ja, hvordan var det å være med i gruppe?». Hun: «Det var greit». Jeg tenkte litt før jeg stilte neste spørsmål: «Hvis det er en ting du synes var viktig å lære, hva var det?» Hun svarte: «Å, det er at jeg ikke skulle omskjære datteren min».

Elevenes utbytte

Hva har vært viktigst for jentene og guttene å lære om i gruppen?

Svarene varierer, men mange synes det har vært nyttig å lære om omskjæring generelt, de ulike typene omskjæring og hvor og hvordan man kan få åpnet seg. Flere svarer det var nyttig å lære om sex, erogene soner og seksuell nytelse. Hva skjer ved fødsel, og er det mulig å få «følelsen» tilbake? Guttene svarer at det er nyttig å få kunnskap om hvordan de kan ta opp med jenta om hun er omskåret, og om nytelsen til en jente som er omskåret er annerledes. Mange av guttene og jentene uttrykker

at de ikke har tenkt å omskjære sine døtre etter å ha fått denne kunnskapen. På spørsmål om hva de selv kan gjøre for å stoppe denne tradisjonen svarer flere at «Vi må spre denne kunnskapen til venner og familie».

Min erfaring er at tilrettelegging for gruppeundervisning om kropp, seksualitet og omskjæring kan skape tillit, rom og mulighet til å snakke og spørre om et tema forskningen viser det kan være vanskelig å ta opp med legen (3). Ungdommene får konkret kunnskap som igjen legger til rette for å stille spørsmål de lurer på.

Mange fra gruppen forteller at de har lært noe nytt om noe som angår dem og som de sjelden prater med andre om. Selv om omskjæring er et tabu og sensitivt tema, kan det se ut til at dette er noe vi kan snakke om hvis rammene og betingelsene legges til rette. ■

Referanser:

1. (1) Handlingsplan 2008–2011. Handlingsplan mot kjønnslemlestelse.
2. (2) OK prosjektet «Kvinnens liv og helse i eksil» Veiledning for drift av samtalegrupper med kvinner fra land der kvinnelig omskjæring praktiseres.
3. (3) Veiviser: <http://www.nkvtno/sites/Veiviser-KL/SiteCollection/Documents/GruppeundervisningSogn.pdf>
4. (3) Vangen S, Johansen RE, Sundbj et al. Qualitative study of perinatal care experiences among Somali women and local health care professionals in Norway. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol* 2004; 112: 29–35.
5. (4) WHO. Female genital mutilation and obstetric outcome: WHO collaborative study in six African countries. *Lancet* 2006; 367: 1835–41.

JORDMOR: Suad Abdi Farah er utdannet jordmor og arbeider ved Regionsenteret for Vold og Traumatisk Stress. Hun underviser elevene om omskjæring og komplikasjoner det kan medføre. Foto: Privat.

